

Rosalia Silfer

ABERLA

Pohdintoja kehollisesta läsnäolosta taiteilijan arjessa
ja poikkeustilassa

Kuvataiteen koulutusohjelma
2020

ABERLA - Pohdintoja kehollisesta läsnäolosta taiteilijan arjessa ja poikkeustilassa

Silfer, Rosalia
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma
Toukokuu 2020
Sivumäärä: 24

Asiasanat: läsnäolo, intuitio, mietiskely, rituaalit, poikkeusolot

---

Tässä opinnäytteessä seurattiin kirjoittajan henkilökohtaista kehitystä kohti kokonaisvaltaisesti mielekästä taiteen tekemistä, kehollista läsnäoloa ja intuitiivisuutta. Viimeisen opiskeluvuoden aikana tuotetun työpäiväkirjan avulla kuvailussa prosessissa yhdistyvät performanssi, liike, kuvanveisto, mietiskely ja kehollisuus taiteilijan työssä, sekä arkielämässä. Tekstissä tuodaan esille hieman uskontoa, magiaa ja rituaaleja inspiraationa taiteelliselle työskentelylle. Aiheita koskevaa lähdemateriaalia käsitellään lähinnä sen herättämien ajatusten pohjalta, eikä niinkään ottaen kantaa itse aiheisiin. Opinnäytteen loppupuolella syvennytään yllättäviin elämäntilanteisiin sopeutumiseen ja niistä oppimiseen.

ABERLA - Reflections on the bodily presence in the artist's daily life and in the state of emergency

Silfer, Rosalia
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Fine Arts
May 2020
Number of pages: 24

Keywords: presence, intuition, meditation, ritual, emergency conditions

---

The purpose of this thesis was to follow the writers personal development towards holistically meaningful art making, bodily presence and intuition. The process is described using a working diary produced during the writers last year of the studies. It combines performance, movement, sculpture, meditation and body awareness in the artistic work and everyday life. Religion, magic and rituals are brought up in the text as an inspiration for artistic work. The source material on these topics is processed through reflections it evokes, without taking a stand on the topics themselves. Towards the end of the thesis, we are focusing on how to adapt to sudden changes in life and learn from them.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	5
2. KEHOLLISEN LÄSNÄOLON KAIPUU.....	6
2.1. Lähtökohdat.....	6
2.2. PerforTanssi.....	7
2.3. Esiintymisen aikana saadut oivallukset.....	7
3. KEHON HERÄTTELYÄ.....	8
3.1. Alkukompurointia	8
3.2. Keho taiteessa -kurssi	9
3.3. Lisää kokeiluja.....	9
3.4. Kurssin jälkimakua	10
4. LUOVA KEHO	11
4.1. Jumalallinen liike	11
4.2. Opinnäytetyön taiteellinen osio	12
4.3. Rituaali, magia ja uskonto	12
4.3.1. Uskonto 13	
4.3.2. Magia 14	
4.3.3. Rituaali 15	
5. POIKKEUSTILA	16
5.1. Taistelu koronaviruksen leviämistä vastaan alkaa	16
5.2. Sopeutuminen vallitsevaan tilanteeseen	17
6. PROSESSIN LOPPUUN SAATTAMINEN	19
6.1. Taiteellisen teoksen soveltaminen	19
6.2. Avajaisperformanssin korvike rituaali	19
6.2.1. Mehua ja kissanpentuja	19
6.2.2. Toteutus 20	
7. YHTEENVETO.....	22
LÄHTEET	23

1. JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö, joka kulkee samalla nimellä - Aberla - kuin taiteellinen opinnäytteeni, käsittelee työpäiväkirjan muodossa henkilökohtaista prosessiani kohti konkreettisempaa ja kehollisesti läsnäolevaa taiteen toteuttamista. Se on tarkka kuvaus matkastani taideopiskelijasta kuvataiteilijaksi ja siihen liittyvistä ajatuksistani opintojeni viimeisen lukuvuoden ajalta Kankaanpään taidekoulussa. Teksti pohjautuu tajunnanvirtatekniikalla käsin kirjoitettuun työpäiväkirjaan, josta olen lopulta poiminnut tärkeimmät havainnot ja muuttanut tekstiä selkeämmin luettavaan muotoon. Tämä opinnäytetyö ei ole tieteellinen teksti, vaan kuvaus tämän prosessin aikana heränneistä ajatuksistani minua kiinnostavien aiheiden ympäriltä. Kuvailemani prosessi on koko ajan muuttuvaa, oivallusten ja tilanteiden mukana elävää henkilökohtaista kehitystä.

2. KEHOLLISEN LÄSNÄOLON KAIPUU

2.1. Lähtökohdat

Reilu vuosi sitten, ennen kuin olin edes ehtinyt tarkemmin ajattelemaan opinnäytetyöni aihetta, aloin ensimmäistä kertaa pohtimaan teemoja tämän aiheen ympärillä. Olin juuri ripustanut ensimmäisen yksityisnäyttelyni Helsinkiin Asbestos art space galleriaan. Avajaiset oli pidetty ja näyttelyn valvominen oli alkanut. Vieraina kävivät koko päivänä vain pari tuttuani. Vaikka olin iloinen näyttelystäni ja oli hienoa nähdä teokseni valmiina ripustettuna gallerian seinille, en voinut olla ajattelematta ”tässäkö tämä nyt on?”. Tätäkö taiteilijana oleminen tulee tarkoittamaan? Ensin tehdään työhuoneella teoksia, joilla ehkä saadaan näyttelyaika galleriaan. Sitten teokset viedään muiden nähtäville. Niistä ehkä pidetään tai ei, joku ei ymmärrä niitä tai toinen ehkä haluaa ostaa teoksen itselleen. Entä sitten? Sitten palataan työhuoneelle ja aloitetaan uusi kierros. Mutta mikä pointti tässä kaikessa oikeastaan on? Onko se tekemisen ilo, itseilmaisuus vai muiden antama arvostus? Minut valtasi tunne siitä, että jotain puuttuu, että jollain tasolla tämä ei minulle riitä.

Joitain päiviä myöhemmin kävin näyttelyn valvonnan jälkeen elokuvissa katsomassa elokuvan ”Bohemian Rhapsody”. Näyttelijän imitoidessa Freddie Mercuryn esiintymistä lavalla tajusin mitä taiteestani puuttuu ja mitä oikeasti olin vailla. Katsoessani jokaista liikettä ja kuunnellessani jokaista ääntä pystyin näkemään, kuinka hän tunsi jokaisella solullaan oman taiteensa. Musiikki, joka oli hänen taiteensa, ei jäänyt vain teokseksi, joka valmistuttuaan esitetään yleisölle irrallisena kappaleena taiteilijasta. Hän eli joka soinnun ja koki teoksensa vahvemmin kuin kukaan muu.

Minä halusin samaa. Halusin olla fyysisesti osa omaa taidettani ja fyysisesti tuntea sen kehossani. En tietenkään vielä tiennyt kuinka sen tekisin, mutta tanssija taustani ohjasi minua liikkeen ja läsnäolon suuntaan.

2.2. PerforTanssi

Ajatus itseni osallistamisesta omaan taiteeseeni muhi mielessäni pitkään. Pikkuhiljaa siitä alkoi tulla sopivan oloinen aihe lopputyön kirjalliseen osioon, jolloin pääsisin myös syvemmin paneutumaan ajatuksiini teeman ympärillä.

9.11.2019 olin mukana järjestämässä performanssitapahtumaa Kankaanpäässä Pumppu ry:n kanssa. Kaupungilta käyttöön saadussa autiotalossa järjestetty Pumppu performanssi Tupareissaan- tapahtuma tuntui sopivalta tilaisuudelta kokeilla ensimmäisiä ideoitani esiintymistilanteessa ja saada näin prosessi alulle. Suunnitelmani oli hyvin yksinkertainen: Laitan oman soittolistan soimaan itseäni kiinnitetystä kaijuttimesta ja liikun ympäri taloa luoden yhteyttä tilan kanssa. Idea tuntui minulle niin luontevalta ja turvalliselta, etten edes tiennyt kuinka valmistautua esitykseen. Loin soittolistan omista lempikappaleistani, joita olen jossain elämäni vaiheessa paljon kuunnellut. Esiintymisvaatteiksi valikoitui mustat alushousut, hieman läpikuultavat mustat sukkahousut, villasukat, mintunvihreä huppari ja samansävyinen vyölaukku. Vyölaukussa oli pieni kaiutin ja kolme kristallia. Ametisti oli tuomassa mielenkirkkautta ja herkkyyttä henkisille tunnekokemuksille, Apassinkyynel pitämässä yllä kehotietoisuutta, sekä Tiikerinsilmä nostattamassa luovuutta, itseluottamusta ja tyyneyttä jännittävään iltaan. (Knowles, 2018, 37-38, 59, 84.)

2.3. Esiintymisen aikana saadut oivallukset

Esiintymisen kokeilu oli kaikin puolin antoisaa ja se nosti esiin paljon pohdittavaa ja kysymyksiä, joita en osannut aikaisemmin edes ajatella. Niinkin yksinkertaisesta esiintymissuunnitelmasta avautui paljon uusia ulottuvuuksia kokeilun myötä.

Jo heti aloitus osoittautui paljon haastavammaksi kuin olin kuvitellut. Esitykseni oli määrä alkaa tunti tapahtuman alun jälkeen ja tuo odottelu tuntui piinallisen pitkältä ja turhauttavalta. Toisaalta taas tuntui hölmöltä katsella kelloa ja valmistautua aloittamaan tietyllä kellonlyömällä muiden silmien alla. Jollain tapaa toivoin, ettei esityk-

sellä tarvitsisi olla tarkkaan määriteltyä alkua, vaan se olisi jo käynnissä ihmisten tullessa tilaan.

Toiseksi huomasin hyvin pian, ettei valitsemani musiikki toiminutkaan yhtä inspiroivana liikkeelleni, kuin olin ajatellut. Musiikki tuntui pikemminkin rajoittavana ja dominoivana elementtinä. Liikkeen ei ollut vapaata ja sisältä lähtevää vaan sidottuna kunkin kappaleen rytmiin, lyriikoihin ja muihin mielikuviin, joita itse musiikki-teos mieleeni toi. Hieman häkeltyneenä tästä kahlitusta tunteesta liikkeen alkoi tuntumaan pinnalliselta ja jossain määrin pakotetulta. Välillä tanssin kuin missä tahansa bileissä tai klubin tanssilattialla, välillä huomasin toteuttavani tiettyihin kappaleisiin luomiani mielikuvia toisensa perään. Yritin päästää irti kaikesta ennalta suunnitellusta ja toimia hetken ja tunteen ohjaamana, mutta yleisön silmien alla se oli yllättävän haastavaa.

Vaikka nostin esiin lähinnä kehittämiseen liittyviä oivalluksia oli kokemus erittäin positiivinen ja odotan innolla pääseväni kehittämään esitystä eteenpäin.

3. KEHON HERÄTTELYÄ

3.1. Alkukompurointia

Seuraavaksi täytyi alkaa pohtia, mitä haluan prosessini aikana saavuttaa. Mitkä ovat päämäärät ja mistä prosessini oikeastaan koostuu. Keskustellessani eri ihmisten kanssa alustavasta aiheestani, päätyivät monet puhumaan plastiikkakirurgiasta tai muista radikaalimmista tavoista muokata kehoa. Minulla oli kuitenkin alusta alkaen ollut aikomus pysyä luonnollisemmissa ja voisiko sanoa kevyemmissä keinoissa. Jostain syystä pyrkimykseni laatia selkeä toimintasuunnitelma, epäonnistui täydellisesti. Pääni löi täysin tyhjää, vaikka luulin homman olevan selkeä. Tietysti mielessäni pyöri liikunta ja terveellinen ruokavalio, mutta en halunnut tästä myöskään tulevan fitness-projektia. Lisäksi tuntui siltä, kuin kehoni olisi vastustellut jokaista yritystäni

luoda uusi rutiini. Olin saamattomampi kuin aiemmin, söin huonommin ja ajatuskin liikunnasta sai minut painamaan seuraavan jakson Netflix-sarjasta käyntiin. Kehoni tuntui veltolta ja voimattomammalta kuin koskaan aiemmin. Itseäni suorastaan häveten mietin, kuinka olen voinut epäonnistua näin totaalisesti omassa projektissani ennen kuin ehdin edes kunnolla aloittamaan sitä.

3.2. Keho taiteessa -kurssi

Vuoden 2020 alussa osallistuin ”Keho taiteessa”-performanssikurssille ja huomasin helpotuksekseni sen olevan juuri mitä tarvitsinkin. Lähdimme liikkeelle hyvin minimalistisista liikeharjoituksista ja tunnustelimme kehon tuntemuksia niiden aikana ja jälkeen. Kierimme nestemäisesti maassa, tärisyttelimme kehojamme, kävelimme, juoksimme, liikuimme musiikin tahdissa ja ilman, heiluttelimme kevyesti luitamme ja tunsin tietoisuuteni palaavan kehooni. Aivan kuin olisin ollut erilläni kehostani jonkin aikaa ja pikkuhiljaa aloin uudelleen löytää ja rakentaa sitä. Välillä kehoni valtasi ihastumista muistuttava lämmin olo, joka saattoi jatkua kokonaisen päivänkin. Toisinaan myös negatiiviset tunteet voimistuivat ja huomasin ärsyyntyväni suhteetoman vahvasti esim. epämiellyttävistä tai kovista äänistä. Olimme aikalailla kokoojan liikkeessä aamu yhdeksästä neljään iltapäivällä. Vaikka harjoitukset eivät yksitään tuntuneet raskailta, oli jatkuva liike ja läsnäolo energiaa kuluttavaa. Yllätyin kuinka lopen uupunut olin päivien jälkeen. Iltapäivät kuluivat kevyeen palautumiseen ja ajatustyöhön.

3.3. Lisää kokeiluja

Päästyämme kurssilla vaiheeseen, jossa aloimme luomaan omia performanssikokeilujamme, pääsin kokeilemaan hieman erilaista lähestymistapaa. Halusin päästä kauemmas tanssista ja mielikuvasta siitä miltä minä näytän katsojan silmissä. Yritin keskittyä enemmän tunteeseen ja liikkua hetkessä tavalla, joka juuri silloin tuntui hyvältä. Otin kokeiluun kanssani nojatuolin, jonka päällä ja ympärillä sitten liikuin. En ollut suunnitellut varsinaista tarinaa esitykseen, mutta huomasin sen aikana käyväni

jonkinlaista keskustelua tuolin kanssa. Kuin nojatuoli olisi ollut joku henkilö tai välillä minä itse. Kävin läpi heitteleviä ristiriitaisia tunteita, joita taidan omassa arjessanikin käydä läpi. Mukana oli iloa ja inhoa, inspiraatiota ja koko esityksen epäilyä, hämmennyksessä vellomista, nautintoa, sekä pieni määrä häpeää. En osaa arvioida kokeilua teoksena, sillä se todellakin oli vain matalan kynnyksen kokeilu. Tuntui kuitenkin hyvältä lähteä liikkumaan johonkin suuntaan ensimmäisestä performanssista. Kurssin edetessä aloin myös rentoutua siinä mielessä, etten vaatinut jokaisen kokeilun vievän minua lähemmäs etsimääni. Oivallus kerrallaan aloin huomaamaan, kuinka haastavaa minulle olikaan päästää irti turhasta analysoinnista. Suhdautua harjoitteisiin pelkkinä harjoituksina, eikä valmiina esityksinä. Mitä spontaanimmmin lähdin kokeiluun, sitä parempi maku siitä jäi itselleni. Ja mitä vähemmän yritin tavoitella jotain, sitä enemmän lopulta sain.

3.4. Kurssin jälkimakua

Kokonaisvaltaisesti kurssi antoi minulle aivan valtavasti kokemusta, näkökulmia ja intoa tekemiseeni. Kaikessa tässä uudessa valossa aloin tuntemaan hyvin ristiriitaisia tunteita omaa opinnäytetyötäni kohtaan. Tuntui kuin rämpäisin metsässä pari askelta polun vieressä. Tiesin haluavani tuoda liikkeen ja kehollisen läsnäolon taiteeseeni, mutta samalla minua tavallaan ärsytti yritykseni ujuttaa tanssi kuvataiteeseen. Kuin haluaisin tanssia käyttämättä termiä tanssi. Tuskastuneena valitsemaani aiheeseeni tajusin lopulta kysyä itseltäni: ”Mitä todella haluaisin tehdä, jos minun ei tarvitsisi kirjoittaa aiheesta, tai perustella sitä muille?” Näin heti mielessäni jonkinlaisen ritualistisen performanssin veistokseni ympärillä. Yhtäkkiä olin saanut vastaukseni ja inspiraation ovet aukenivat mielessäni ja tulvivat ideoita sisään. Tietysti se, mitä minun lopputyönäyttelyn avajaisissa kuuluu tehdä, on oma henkilökohtainen siirtymäriittäni opiskelijasta kuvataiteilijaksi. Minua suorastaan huvitti, että tähänkin oivallukseen meni näin kauan aikaa. Tähän mennessä kuitenkin kiinnostukseni performanssitaiteeseen on lähinnä pyörinyt ritualistisen performanssin ympärillä. Olin vihdoinkin löytänyt takaisin polulleni ja helpottuneena jatkoin matkaa.

4. LUOVA KEHO

4.1. Jumalallinen liike

Etsiessäni kirjallisuutta liittyen löytämäni punaiseen lankaani, törmäsin koulumme kirjastossa teokseen nimeltä Sacred Dance: Encounter With the Gods. Kirja esitti tanssin ja liikkeen hyvin jumalallisena ja henkisenä toimituksena. Jumalien kanssa kommunikointina ja antautumisena. Juuri sellaista puolta tanssissa itsekin arvostan ja kaipaan. Sitä, joka tuntuu kehossa ja mielessä, liikuttaa itse itseään virraten tanssijan kehon lävitse. Ehkä juuri liikkeen jumalallisuuden takia yritin kynsin hampain pitää tanssin osana tekemistäni. Aloin ymmärtämään, ettei minun tarvinnut keksiä mitään uutta näkökulmaa tanssille tuodakseni sitä luontevasti osaksi tekemistäni, vaan palata vanhaan ja alkuperäiseen.

Tanssi/liike on kaikkein ensimmäinen taiteen muoto. Ennen kuin ihminen alkoi ilmaisemaan itseään materiaalin avulla, hän teki sen omalla kehollaan. Tanssi oli hyvin pitkään nimenomaan spontaania liikehdintää ja rytmistä energian vapautumista, ennen kuin vähitellen vakiintuneissa kulteissa se alkoi muuntumaan kiinteiksi askelkuvioksi. (Wosien, 1974, 8-9.) Aloin tietoisesti ujuttamaan liikkeelle antautumista arkeeni. Tartuin jokaiseen tilaisuuteeni uppoutua musiikin vietäväksi tai oman liikkeen seurattavaksi. Vapaa-aamuina herättelin kehoni tajunnanvirtaharjoittelulla, eli käytännössä aloin vain liikuttamaan kehoani juuri sen hetkisten tuntemuksieni mukaan. Välillä nämä aamuliikkeet saattoivat kestää vain viitisen minuuttia, joskus reilut puolikin tuntia. Näillä sessioilla pääsin meditatiivisimpaan tilaan mitä olen koskaan saavuttanut. Tavallisesti meditaatioyritykseni ovat ajaneet minut päinvastaiseen suuntaan. Tyyntä mielen tyhjyyttä tavoittelevat harjoitteet ovat suorastaan saaneet pääni räjähtämään rauhattomuudesta ja ajatuksista. Usein arkiamuisin kiireen tuntu esti minua aloittamasta harjoitusta, vaikka tiesin ettei se todellisuudessa vie paljoa aikaa. Kuitenkin niinä aamuina kun sain itseni liikkeelle, koko päivää piristi tunne siitä, että olen jo saanut jotain merkittävää aikaiseksi.

4.2. Opinnäytetyön taiteellinen osio

Lähdin veistos projektiin vahvasti läsnäolon ja kehollisuuden kautta. Mielikuvani valmiista teoksesta oli alusta alkaen yhteydessä omaan kehooni, kuin ne olisivat teospari. Tietysti veistoksen oli tarkoitus toimia myös itsenäisesti, sillä sellaisena se avajaisten jälkeen tulisi galleriaan jäämään. Suunnitelmani oli tehdä suuri kotilomai- nen veistos, jonka sisään on mahdollista ryömiä. Käytin luonnoksena yhtä kämme- nen sisään mahtuvaa kotiloa, mutta muuten koitin säilyttää vapaan ja intuitiivisen rentouden tekemisessä. Työskentelyn alkuvaihe oli mielenkiintoista kolmiulotteista hahmottelua ja pohdintaa. Runkorakenteen kasautuessa pala palalta, muodon hah- mottaminen kävi kokoajan helpommaksi. Siirryin työskentelemään julkiseen työti- laan Kankaanpään taidekoulun galleriaan, jolloin taidekoulun opiskelijat, henkilö- kunta ja galleriassa vierailijat pääsivät seuraamaan teokseni edistymistä.

Jo varhaisessa vaiheessa, kun runko oli kutakuinkin muodossaan, aloin työskentelyn päätteeksi ottamaan aikaa pienille fiilistelyn hetkille. Sammutin valot ja ryömin teok- sen sisälle tunnustelemaan sen voimistuvaa energiaa. Välillä kutsuin jonkun kanssani sinne makoilemaan ja joka kerta nämä hetket yllättivät minut positiivisilla värähte- lyillään. Pohdin teoksen merkityksiä minulle ja mitä kuvataiteilijaksi valmistuminen minulle merkitsee. Pohdin tulevaa performanssituaaliani ja mitä sen tulisi pitää si- sällään. Pohdinnoissani vahvoja ja toistuvia teemoja olivat mm. äitiys, syntymä/syn- nttäminen, kohtu, koti ja henkilökohtainen kasvu. Tunsin jonkinlaista maailman- kaikkeuden läsnäoloa maatessani sikiöasennossa kohtumaisessa veistoksessa, jonka olin itse synnyttänyt ja jonka kautta pääsisin syntymään uudelleen.

4.3. Rituaali, magia ja uskonto

Tässä kappaleessa tulen käsittelemään löyhästi uskontoa, magiaa ja rituaaleja. Tekstit ovat tämänhetkisiä reflektioitani aiheista ja pidätän kaikki oikeudet olla huomenna täysin eri mieltä. Henkilökohtaisesti nämä aiheet ja teemat näkyvät elämässäni nime- nomaan taiteen yhteydessä, vaikka toisaalta pyrin olemaan erottelematta elämää eri

”elämäalueisiin”. Koen arjen, juhlan, työn, taiteen, vapaa-ajan jne. olevan kaiken yhtä kokonaisuutta, mutta seuraavia pohdintoja on silti syytä tulkita inspiraationa taiteelliselle työskentelylleni.

4.3.1. Uskonto

Viime aikoina olen jossain määrin pohdiskellut myös uskontoja ja omia uskomuksiani. Kuulun evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja moni lähipiiristäni kertoo uskovansa jumalaan kysyttäessä. En kuitenkaan koe kristinuskon koskaan olleen erityisesti läsnä elämässäni. Tietysti olen osallistunut koulujen kevätjuhliin, rippikouluun, häihin ja hautajaisiin, mutta kirkossa käyminen on tuntunut enemmänkin ritualistiselta tavalta tehdä elämän juhlista entistäkin juhlavampia. Kirkkoon kuuluminen ei myöskään ole koskaan häirinnyt minua. En ollut edes kyseenalaistanut asiaa, kunnes seurustelin ateistin kanssa, jonka kanssa monesti keskustelimme uskontoihin liittyvistä aiheista.

Tutustuessani suomalaiseen kansanuskoon, aloin hahmottamaan omia uskomuksiani ja syventymään niiden tutkiskeluun. Muinainen maailmankuva tuntui kotoisalta ja kiinnostavalta, mutta jostain syystä aloin tunnistamaan jonkinlaista juurettomuuden tuntua. Kuin minut olisi kauan aikaa sitten irroitettu juuristani ja jätetty ajelehtimaan maailmaan vailla yhteyttä omaan ympäristööni. Edes näiden vanhojen maailmankuvien ja uskomusten tutkiminen ei täyttänyt tuota tyhjyyden tunnetta. Olen nimittäin toivoton kirjoista opiskelija, ja tuntuisi tavattoman teennäiseltä päntätä sitä mihin itse uskoo. Muinai- ja kansanuskoissa yleisestikin laaja muuntelu oli ilmeisesti yleistä, sillä maailmankuvan suurten linjojen kuvaukset olivat hyvin pelkistettyjä. Vähän jokaisella saattoi olla oma käsityksensä ympäröivästä maailmasta jossa he elivät. (Pulkkinen, 2014, 16.)

Taidan toimia tavallaan samaan tyyliin. Kuulen luen ja koen joka päivä asioita, jotka muovaavat ymmärrystäni maailmasta. En voi väittää, että jokapäiväiset oivallukseni olisivat vedenpitäviä, tai ettenkö saattaisi heti seuraavana päivänä kumota nämä nä-

kemykset uudella näkökulmalla. Olen melko varma, etten todellakaan ymmärrä tai tule todennäköisesti koskaan ymmärtämäänkään maailmankaikkeutta. Silti, tai ehkä juuri sen takia, osaan luottaa maailmaan ja elämän kulkuun. Aina ei tarvitse ymmärtää miksi tiettyjä asioita tapahtuu. Joskus ne saattavat ohjata meitä tielle, jota emme omin neuvoin olisi löytäneet. Tällöin saattaa tulla kokemus siitä, että kaikella on tarkoituksensa. Toisinaan tapahtumista ei saa tolkkua vielä vuosienkaan päästä ja sekin on ihan okei. Ei minun kaikkea vain tarvitse ymmärtää.

4.3.2. Magia

Noituus, magia ja salaperäiset tarinat ja muut kiehtovat minua. Mystiset esineet ja talismaanit, loitsut ja taikakasvit, sekä ajatus siitä, kuinka omalla toiminnallamme pystymme vaikuttamaan meitä ympäröivään todellisuuteen. Vaikka en kiellä, ettenkö silloin tällöin mielelläni uppoutuisi erilaisiin aiheeseen pohjautuviin fantasiamaailmihin kirjojen tai elokuvien merkeissä, mielikuvani magiasta ei kuitenkaan ole aivan niin tarunhohtoista fantasiaa. Loitsuja ja rituaaleja voisi tavallaan verrata esimerkiksi rukoukseen. Käytännössä kyse on kai toivomusten laittamisesta sanoiksi. Tavallaan todetaan, ettei itse pysty suoraan vaikuttamaan toivomaansa asiaan ja annetaan valta jollekin suuremmalle voimalle. Toisaalta taas uskotaan, että oma toiminta (rukous, loitsu tms.) nimenomaan voi vaikuttaa lopputulemaan. Ehkä tärkeintä on tietää mitä haluaa, silloin varmasti jo huomaamattaan alkaa liikkumaan kohti päämääräänsä. Ja olen kyllä huomannut elämäni aikana, että todellakin kannattaa varoa mitä toivoo, sillä hyvässä ja pahassa se saattaa toteutua. Ja kannattaa myös olla mahdollisimman tarkka sanoissaan, jottei universumi toteuta häilyvästi esittämäsi toivetta aivan toisella tapaa kun sen olit tarkoittanut.

Lukiessani Christopher Dellin Noituus, Magia ja Okkultismi - kuvitettu historia kirjaa, opin paljon magian eri näkemyksistä eri aikoina ja eri puolilla maailmaa. Jo kirjan kuvien selailu ja taideteosten estetiikka oli inspiroivaa. Löysin kaaosmagian käsitteen, joka kuvasi aikalailla omaa tapaani käyttää magiaa taiteessani. Toisin kuin perinteisessä magiassa, joka perustuu salattuun mystiseen tietoon, kaaosmagiassa

jokainen sen harjoittaja luo oman todellisuutensa, ja säännöt, joilla siihen voi vaikuttaa (Dell 2016, 384).

4.3.3. Rituaali

Syventyessäni tutkimaan tarkemmin rituaalin lajeja, rakenteita ja historiaa, aloin nähdä rituaaleja kaikkialla. On uskonnollisia, pyhiä rituaaleja, maallisia, arkipäiväisiä rituaaleja, joita voi myös kutsua rutiineiksi, tavoiksi tai jopa pakkomielteiksi. Elämän vaiheisiin, rooleihin, koti- ja työelämään liittyviä rituaaleja jne. Yhtäkkiä aloin näkemään koko elämän yhtenä rituaalien sarjana. Eläimilläkin on rituaaleja. (Schechner 2016, 98.) Olen jopa löytänyt asunnostani muurahaisten ”hautausmaita”, tai rauhallisia paikkoja, jonne muurahaiset kuljettavat kuolleiden ystäviensä raadot.

Tutustuin samanistisiin rituaaleihin, jotka ruokkivat inspiraatiotani omani suhteen. En suinkaan ollut aikeissa seurata näiden rituaalien kaavoja tai sääntöjä, vaan pikemminkin ne vahvistivat varmuuttani seurata omaa intuitiotani. Huomasin myös mielenkiintoisen yhteensattuman. Viime syksynä puunveiston kurssilla toteutin hyvin intuitiivisella otteella suuren pylväs-, penkki- tai alttarimaisen veistoksen. Kutsuin kokoajan veistostani työnimellä maailmanpuu tai elämän puu ja näin sen merkittävänä osana tulevia ritualistisia performanssejani. Samanistien rituaalinen arena pystytetään pyhän (maailman)puun ympärille, joka on esimerkiksi koivu tai lehtikuusi (Pentikäinen 1998, 13). Oma veistokseni on juurikin lehtikuusta. Tutkin erilaisia siirtymäriittejä ja pohdin mitä itse haluan irti omalta ”valmistumisriitiltäni”, jota suunnittelin lopputyönäyttelyemme avajaisiin. Tajusin, että vaikka sain mielettömän paljon irti lukiessani aiheesta, en halunnut luoda rituaaliani minkään valmiin kaavan mukaan. Imin itseeni lukemani tiedon, ja sitten päästin siitä irti. Kaaosmaaginen ote tuntui omimmalta minulle. Tietysti kaikki lukemani ja opittu tieto jää vaikuttamaan tekemiseeni, mutta haluan luoda esitykseni sen mukaan mikä tuntuu oikealta. Ja sen tiedon täytyy tulla sisältäni, eikä kirjasta.

Usein keräilen luonnosta löytyneitä kiviä, oksia ja juuren pätkiä. Niiden värit ja muodot ja energia yleensä itse kertovat mitä kukin esine symboloi ja jotenkin sen vaan tietää, kuinka niitä voi ”käyttää”. Minun tarvitsi vain saada selkeä ja vahva ote siitä, mitä minulle valmistuminen kuvataiteilijaksi tarkoittaa. Mitä toivon valmistumisessa tapahtuvan ja muuttuvan? Ja luotin, että sanallistettuani nämä asiat, tietäisin kyllä mitä rituaalissani tulisi tapahtua. Luottavaisin mielin kömmin taas kotiloni sisään mietiskelemään.

5. POIKKEUSTILA

5.1. Taistelu koronaviruksen leviämistä vastaan alkaa

16.3.2020 Suomen hallitus yhdessä tasavallan presidentin kanssa totesivat poikkeusolojen vallitsevan ja käyttöön otettiin valmiuslaki. Uuden koronaviruksen leviämisen hidastamiseksi julistettiin liuta rajoituksia ja sääntöjä, joiden oli määrä astua voimaan 18.3. Mm. korkeakoulut tulisivat sulkemaan ovensa ja siirtymään etäopetukseen. Suomen rajat olivat sulkeutumassa ja kaikkia ulkomailla olevia suomalaisia pyydettiin palaamaan välittömästi kotiin. Kaikkia ulkomailta Suomeen palaavia henkilöitä suositeltiin jäämään kahdeksi viikoksi kotiin, karanteeniä vastaaviin oloihin. Yli 10 hengen tapaamiset kiellettiin ja kaikkea välttämätöntä kotoa poistumista ja ihmisten kohtaamista tulisi välttää. (Strömberg 2020.) Käsien pesua korostettiin parhaana keinona ehkäistä viruksen leviämistä.

Koko tilanne tuntui niin absurdilta, etten tiennyt mitä ajatella, taikka miten toimia. Pidimme 17.3. opinnäytetyöntekijöiden pikapalaverin, jossa kartoitettiin kunkin opiskelijan tilannetta ja mahdollisuuksia jatkaa työskentelyä vallitsevan tilanteen alla. Oma epätoivoinen tilanteeni lähinnä huvitti minua, sillä vaihtoehtoni olivat hyvinkin rajalliset. Kuinka siirtyä etätyöskentelyyn, kun veistät suurta teosta, joka juuri

ja juuri mahtuu nykyisestä työtilastasi ulos, muttei moneenkään muuhun tilaan enää sisälle? Onko tällaisessä maailmantilassa tämä opinnäytetyö edes tärkein taiärkevin asia keskittää oma aikansa ja energiansa, kun tähtäimessä olevan lopputyönäyttelyn toteutuminen on täysin vaakalaudalla gallerioiden ollessa kiinni. Olisiko kuitenkin tärkeämpiä asioita, jotka juuri nyt vaatisivat akuutimmin huomiotamme? Tällä maailmaa mullistavalla hetkellä vanhempani, siskoni sekä hänen puolisonsa, olivat parhaillaan Lontoossa (vaihtamassa paluulippujaan seuraavalle päivälle). Vanhempani ovat kauppiaita päivittäistavarakaupassa. Ihmisten hamstratessa hulluna vessapaperia, käsidesiä ja säilykkeitä, oli työntekijöillä hommaa liikkeen pyörittämisessä jo ennen kuin itse kauppiaat, sekä kaksi viikonlopputyöntekijää (sisko ja hänen puoliso) joutuivat jäämään kahdeksi viikoksi kotioloihin.

Keräilin työhuoneeltani maalausvermeitä koti-studiota varten, vitsailen kokonaan uuden opinnäytetyön tekemisestä maalaten. Työhuoneeni oli edelleen koulun gallerian montussa, johon olin jo roudannut veistoksia ja välineitä rituaali-performanssia varten, jonka olin suunnitellut toteuttavani tällä viikolla. Päädyinkin tekemään galleriaan ”maailmanparannus-installaation”, joka saisi jäädä autioon kouluumme levittämään energiaansa tähän hulluun maailmaan. Vietin hyvin haikean ja nostalgisen ”viimeisen” illan koululla, käyden läpi kaikkia muistoja ja kokemuksia, joita olen tämän neljän vuoden aikana saanut täällä kokea. Surullista, kuinka tämä elämänvaihe saikaan näin antiklimaksisen lopetuksen. 19.3. vietin vielä ikimuistoista 25-vuotis syntymäpäivääni yksin kotona sängyssäni maaten ja suoratoistopalvelua katsellen. Sitten, epätietoisena opinnäytetyöni kohtalosta, lähdin auttamaan vanhempiani ruokakaupan pystyssä pitämisessä.

5.2. Sopeutuminen vallitsevaan tilanteeseen

Pian Kankaanpäästä lähdettyäni, sain kuulla hyviä uutisia. Kahdeksan lopputyöntekijää saivat erityisluvan jatkaa työskentelyään koulun tiloissa poikkeusolojen aikana. Olin yksi heistä. Päätin silti jatkaa kaupassa työskentelyä, kunnes vanhempani pys-

tyivät palaamaan töihin. Oikeastaan irtiotto teki todella hyvää ja antoi samalla uutta perspektiiviä tilanteeseen. Palasin työskentelemään paljon rennommalla otteella ja valmiina tekemään tilanteen vaatimia kompromisseja. Menettyäni ensin koululla työskentelyn mahdollisuuden, osasin arvostaa sitä taas aivan uudella tavalla saatuaani sen takaisin.

Työskentelyaikojamme kuitenkin rajoitettiin yli puolella. Poikkeusaikana saimme työskennellä maanantaista perjantaihin kello 9 ja 17 välillä, kun normaalioloissa työskentelemään pääsee viikon jokaisena päivänä, aamu seitsemästä puoleenyöhön. Itse olen enemmän iltatyöskentelijä, joten omassa rytmissä oli tehtävä merkittäviä muutoksia. Täytyi myös opetella sietämään joutilaisuutta kiireen tunnun keskellä, kun iltaisin ei voinutkaan purkaa energiaansa työskentelyyn. Tämä avasi aivan uusia ovia mietiskelyyn ja meditaatioon, mutta samalla suureen turhautumiseen. Materiaalin hankinta joiltain osin hankaloitui, ja päädyin työskentelyssäni ”mitä ympäriltäni löytyy”-ratkaisuihin. Tavallaan tämä antoi astetta intuitiivisemmän otteen työskentelyyn ja pidin yllätyksellisistä tuloksista. Motivaatio oli kuitenkin suurella koetuksella, kun pystyimme vain spekuloidaan mahdollisia skenaarioita näyttelymme suhteen. Ja niistä todennäköisin oli kokoajan näyttelyn peruuntuminen.

Vaikka karanteenioloissa olisi ollut huimasti aikaa tämän opinnäytetyön kirjallisen osion työstämiseen, en kyennyt edistämään sitä pariin viikkoon ollenkaan. Kriiseilin hieman aiheeni suhteen. Tähän mennessä olen käsitellyt prosessia, joka on tähdännyt kokoajan avajaisperformanssiin. Mutta mistä tässä prosessissa on kyse silloin, kuin avajaisia tai koko näyttelyä ei tulekaan? Eikö olekin myös aika ironista, kuinka tässä opinnäytetyössä kuvailemani prosessi lähti liikkeelle siitä, kun näyttelyn pitäminen ei täyttänytäkään odotuksiani? Ja nyt tilanne on tämä. Onko kaikki kuitenkin mennyt pieleen? Vai opettaako tämä prosessi minulle sittenkin jotain vielä suurempaa ja tärkeämpää, kuin mitä olisin voinut oivaltaa kaiken mennessä suunnitellusti?

6. PROSESSIN LOPPUUN SAATTAMINEN

6.1. Taiteellisen teoksen soveltaminen

Näyttelyn peruuntumisen varmistuttua alkoi pian suunnitelmat diginäyttelystä. Ei auttanut jäädä vellomaan pettymyksessä ja tiesin tämän olevan kuitenkin parasta, mitä näissä olosuhteissa pystyisimme tekemään. Kolmiulotteinen veistos ei digiympäristössä pääse parhaalla tavalla oikeuksiinsa, mutta kun oli pakko muuttaa ajattelutapaa, syntyi myös uusia mahtavia ideoita. Esimerkiksi normaalissa gallerianäyttelyssä ei olisi ollut mahdollista päästää vierailijoita käymään teokseni sisällä, vaikka tämä ulottuvuus on merkittävä osa teosta. Näissä olosuhteissa tajusin käyttää hyväkseni 360-kuvaustekniikkaa, jonka avulla jokainen pystyy oman puhelimensa tai tietokoneensa avulla kurkistamaan teoksen sisäpuolelle. En varmasti olisi keksinyt tätä mahdollisuutta kaiken mennessä normaalin kaavan mukaan.

Siinä kohtaa, kun tuli puhe mahdollisuudesta ”live-video-performanssi-rituaaliin” online avajaisissa, koko kehoni huusi ”EI!” Se tuntui jo taistelevani koko läsnäoloon pohjautuvaa prosessiani vastaan, enkä halunnut ollenkaan lähteä sille polulle. Päätin olla itsekäs tässä asiassa, ja toteuttaa rituaalini vain itselleni ja omien tarpeideni (ja olosuhteiden) perusteella. Kertasin prosessin aikana käymiäni pohdintoja ja huomasin prosessin itsessään olleen omanlainen rituaalinsa. Tavallaan olin kokoajan toteuttanut matkaa ja valmistautumista kohti kuvataiteilijaksi valmistumista. Taas kerran kysyin itseltäni, mitä Minä tarvitsen saadakseni tyydyttävän ja mieluisan päätöksen prosessilleni? Totesin kaiken tarvitsemani olevan kuin tarjottimella edessäni.

6.2. Avajaisperformanssin korvike rituaali

6.2.1. Mehua ja kissanpentuja

Pari viikkoa ennen opinnäytetyön taiteellisen osion arviointia sain puhelun Kankaanpään eläinsuojelu yhdistykseltä, jolle olen toiminut kissojen kotihoitajana tämän lu-

kuvuoden aikana. He kysyivät olisinko valmis ottamaan emon ja neljä vajaan viikon ikäistä pentua hoiviini. Yksi pennuista ei tahtonut saada tarpeeksi ravintoa emon maidosta ja sen paino meinasi lähteä laskuun ilman pulloruokintaa. Niinpä sitä piti syöttää kolmen tunnin välein yötä päivää. Ennen kuin ehdin käymään läpi ajatusketjun siitä, onko tämä nyt hyvä idea kaiken kiireen ja stressin keskellä. Kuulin vastaavani myöntävästi. Enhän minä millään voisi kieltäytyä auttamasta pikkuruusia kissanpentuja. Hetken mietittyäni asiaa tajusin myös, että tämän prosessini aikana äitiyteen ja vastuuseen liittyvät tunteet ja mielikuvat ovat jatkuvasti olleet pinnalla. Ja mikä olisikaan parempi keino purkaa niitä tunteita, kuin pitää huolta kissavauvoista? Elimme pääsiäisen aikoja ja paastoaminen oli ollut mielessäni jo hetken. Kehollinen läsnäolo ja kehon muovaaminen ovat toinen vahva elementti prosessissani ja paastoaminen olisi oiva tapa purkaa sitä puolta. Se sopisi myös täydellisesti kolmen tunnin kissan syöttö rytmiini. Olennaista tietysti olisi myös saattaa veistokseni sellaiseen vaiheeseen, että sitä kehtaa esitellä. Tulin siihen tulokseen, että rituaalini rakentuisi näistä elementeistä.

6.2.2. Toteutus

10 päivää nestepaastoa, kolmen tunnin kissan syöttörytmin mukaan, työskennellen veistokseni parissa. Heti alkuun yllätyin muutamastakin asiasta. Ensinnäkin, aistini tuntuivat olevan todella terävänä heti, kun pienet hauraat olennot saapuivat asuntooni. Edes öiset heräämiset eivät olleet yhtä haastavia kuin odotin. Toiseksi, paaston ensimmäiset päivät sujuivat ongelmitta, vaikka aiemmin juuri aloitukseen on liittynyt kamalaa päänsärkyä, heikotusta ja kurnivaa nälän tunnetta. Selkeästi minulla oli tarpeeksi muuta ajateltavaa, etten ehtinyt unelmoida ruuasta. Myös työskentelyyn tuli omanlaista tehokkuutta, kun rytmi ja tauotus määräytyi kissanpentujen mukaan. Ei voinut jäädä laiskottelemaan tai liikaa pohtimaan, vaan täytyi olla selkeät suunnitelmat mitä milläkin syöttövälillä tulisin tekemään. Päivät kuluivat uskomattoman nopeasti. Paaston ansiosta tulin hyvin tietoiseksi kehostani. Aivan kuin olisin tiedostanut ja tuntenut jokaisen kohdan kehoani sen ääriviivoja myöten. Vaikka olettaisi, että

öisin heräily ja syömättömyys tuottaisi väsymystä, minulla oli todella energinen olo päivisin ja nukahdin aina todella nopeasti painaessani pääni tyynyyn.

Poikkeustilasta aiheutuneet muutokset olivat sekoittaneet aikatauluani sen verran, etten tulisi saamaan teostani yhtä pitkälle valmiiksi kuin olisin toivonut. Ensin tuntui, että olisi pitänyt stressata asiasta. Pian kuitenkin huomasin, ettei se häirinnytkään minua. Tajusin olevan vain omasta päätöksestäni kiinni, milloin teos olisi valmis. Ja muutenkin, veistinhän kotilomaista teosta. Kotilothan ovat aina tavallaan valmiita, vaikkakin aina myös kasvussa. Ehkä ”keskeneräisyys” olisi enemmänkin ominaisuus teoksessani, kuin vajaavaisuus. Minua alkoi kiehtomaan ajatus siitä, etten koskaan tekisi sitä päätöstä, että teokseni olisi lopullisesti valmis. Näin sen jo vakituisena elementtinä työhuoneellani, jota aina silloin tällöin jatkaisin yksityiskohta kerrallaan. Jokaisessa tulevassa näyttelyssä ja esillepanossa teos olisi hieman erilainen kuin aiemmin. Myös kissanpentujen hoito oli muuttanut asennoitumistani, sillä niiden kanssa ajoitus oli vitaalia. Teokseni kanssa ei tapahtuisi mitään peruuttamatonta, vaikka jättäisin sen juuri tällaiseksi mitä se tällä hetkellä on. Sitä paitsi, olin jo tähän mennessä ollut ylpeä teoksestani sen jokaisessa kehitysvaiheessa. Oli ihanaa huomata nauttivani teosprosessista enemmän, kuin sen valmiiksi saamisesta.

Kolme päivää ennen arviointia, rituaalini alkoi itse kirjoittaa itseään, hieman traagisella käänteellä. Emokissani alkoi saamaan omituisia kouristuskohtauksia, eikä edes eläinlääkäri osannut tarkalleen sanoa mistä oli kyse. Jouduin erottamaan pennut emostaan muutamaksi päiväksi, jotta se saisi lepoa ja energiaa. Nyt minulla oli siis yhden sijaan neljä pentua syötettävänä, sekä pidettävänä puhtaana. Jotta pystyin jatkamaan työskentelyä sujuvasti, päätin ottaa pennut pesineen koululle mukaan. Viimeistään tässä kohtaa oloni oli kuin lapsiperheen äidillä,. Roudasin kassi kaupalla tavaraa mukanani, pitääkseni huolta pikkuruisista olennoista, jotka itsessään mahtuisivat vaikka taskuun. Viimeiset päivät olivat aikamoista hulinaa. Kaikki sujui lopulta kuitenkin hyvin ja sain veistokseni esittelykuntoon.

Nimeän usein teokseni yhdistelemällä osia ja kirjaimia sanoista, joita teos tuo mieleeni. Lopputulos on yleensä abstrakti, silmiä ja suuta miellyttävä sana/nimi. Teokseksi sai nimen Aberla. Tämän nimen takana on inspiraationa käyttämäni abalone, eli merikorva kotilo, sekä italiankielinen sana helmelle, eli perla.

Arviointia edeltävänä iltana oli aika rituaalini viimeiselle silaukselle, ulkoiselle ehos-
tautumiselle. Värjäsin hiukseni tavalliseen tapaani hennalla, viinilasillisen kera. Jon-
ka jälkeen suoritin normaalin hiustenhoito rutiinini/rituaalini, jossa toimin seuraavien
periaatteiden mukaan: Harjatessani auki ei-toivottuja takkuja, keskityn niihin asioi-
hin elämässäni, joita haluan muuttaa tai joista haluan päästä irti. Solmiessani hiuk-
siani asetan intentioita ja keskityn positiivisiin ja kiinni pitämisen arvoisiin asioihin.
Arviointi aamuna söin ensimmäistä kertaa kymmeneen päivään herkullisen munak-
kaan aamiaiseksi. Meikkasin ja pukeuduin siisteihin vaatteisiin ensimmäistä kertaa
koko poikkeustilan aikana ja tunsin hyvin korostetusti, kuinka laittautuminen saa it-
sevarmuuteni kohoamaan. Valmistumisrituaalini oli tullut päätökseensä. Astuessani
ulos kotiovestani, matkalla opinnäytetyön taiteellisen osion arviointiin, tunsin oleva-
ni valmis mihin vain.

7. YHTEENVETO

Nyt jälkeenpäin tarkastellessani koko prosessini kaarta, voisin sanoa saaneeni siitä
irti juuri sen mitä tarvitsin, mutten alussa osannut pyytää. Alussa huomioimani hie-
man määrittelemätön kaipuu tai tyytymättömyys syntyi yhteen hetkeen kasatuista,
liian suurista odotuksista. Tämän vivahteikkaan ja ajoittain hajanaiselta tuntuneen
matkan aikana tajusin, että on täysin kestämatöntä laittaa onnellisuuttaan yksittäisten

tapahtumien varaan. Kuten viime aikaisten tapahtumien valossa voimme todeta, mitä tahansa voi tapahtua, joka pakottaa muuttamaan suunnitelmia. Minun ei myöskään tarvitse pakottaen yrittää niputtaa kaikkia rakastamiani asioita yhteen taiteessani, vaan antaessani jokaiselle oman aikansa elämässäni, ne yhdistyvät sitä kautta. Olemalla läsnä jokaiselle hetkelle ja ottamalla ne vastaan sellaisenaan, olen saavuttanut rauhallisemman ja tyytyväisemmän mielentilan, jossa pystyn vapaammin nauttimaan elämästäni. Näyttelymme peruuntuminen alleviivasi minulle sen, kuinka paljon olenkaan nauttinut taiteellisen opinnäytteeni tekemisestä. Huomasinkin päässeeni yli pettymyksestä yllättävän nopeasti. Teoksen ja sen ympärille rakentuvan performanssin aika on varmasti vielä tulossa. Jollain hieman vinksahaneella ironialla, koko maailman mennessä sekaisin, minun prosessini palaset loksahivat paikalleen paremmin kuin olisin itse niitä osannut asetella.

LÄHTEET

Knowles, E. L. 2018. Kivillä parantamisen voima. Hämeenlinna: Karisto

Wosien, M.G. 1974. Sacred Dance: Encounter with the Gods. Lontoo: Thames and Hudson

Pulkkinen, R. 2014. Suomalainen kansanusko: Samaaneista saunatonnttuihin. Helsinki: Gaudeamus

Dell, C. 2016. Noituus, magia & okkultismi: kuvitettu historia. Helsinki: Tammi

Schechner, R. 2016. Johdatus esitystutkimukseen. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu

Pentikäinen, J. 1998. Samaanit: Pohjoisten kansojen elämän taistelu. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino

Strömberg, J. 2020. Hallitus päätti pitkästä listasta toimia koronaviruksen torjumiseksi – lue tästä kaikki hallituksen päätökset. Yle 16.3.2020. Viitattu 1.4.2020. <https://yle.fi/uutiset/>